

Grass, ezkor aktiboa

Camilo Jose Celak ederki laburbiltzen zuen bere azken nobelaren aurkezpenean: «Nobel Sariarekin beldurra sartu zitzaidan». Hamar urte joan zitzaizkion idatzi nahi zuena idatzi arte.

Oso esaldi aipatua da Nobelaren ondotik idazleek ez dutela ezer taxuzkorik produzitzen. Gertatzen zaie txirringulariei bezala, Munduko Txapelketako elastikoa jantzi eta akabo. Urte horretan bederen, akabo.

Ez Celak bakarrik baina Gabriel Garcia Marquez, Octavio Paz, Kenzaburo Oe edo Jose Saramagok berak, azken urteetan saria jaso dutenen artean, onartu izan dute noiz edo noiz saria beldurgarria dela, sormen lanerako oztopo handia. Hortik aurrera, bete beharreko konpromisoak direla, datozen lanek lehengoak gaingitu behar dituztela-eta horregatik kezka direla, ardura handiak direla, joan eta bila zer baina blokeatu egiten dira. Askotan benetako zoritxarra da —artistikoa jakina— zorioneko izendapena.

Ez dakit zergatik, baina iruditzen zait hori ez zaiola Günter Grassi gertatuko. Tema berezia du gizonak, idazteko grina ez oso ohikoa. Badaki literatura ez ezik egin beharreko lana egiten ari dela, ezinbesteko zeregina dela berea. «Memorioa emateko obligazioa daukat» esan zuen noizbait. Obligazio hori da bere pertsonalitatearen funtsa.

Latorrizko danborra lanaren bidez izan nuen bere pro sarekin lehen harremana, ia denek bezala pentsatzen dudanez, eta liburu hark ireki zidan Alemaniari buruz ikuspegi berria, norbaitek paisaiaren gainean leihoa zabaltzen dizunean bezala. Orduan mirestuta nengoen erdialdeko europarrekin. Miresten nuen —eta dut— euren historia, euren kultura, euren tradizioa. Alemaniarrak beti iruditu zaizkit benetako europar bakarrak, irudi lukeelako beti egon direla hor, beti izan direla alemaniar. Hegoaldeko herrialdeak mediterraniarrak dira europarrak bainoago eta Frantzia ha-

rroegia da ingurukoekin etiketa komunak partekatzeko. Ingelesak, horiek aparte bizi nahi izan dute beti. Alemania izan da denen erdian egon dena, kultura aberats eta joriarren sortzaile eta, nola ez, inperialismoaren bultzatzailea ere.

Grassek hori guztia erakutsi zidan argiago. Erakutsi Alemaniako herrialde ezberdinen arteko aldeak eta alemaniar izatearen kontzientzia sendoa ere.

1945etik Alemanian jendea ahalegindu da iragana ahazten, iragana akabatzen, baina hala eta guztiz ere, 1968an gazteak ziren belaunaldiak jada kontuak eskatzen hasi zitzaizkien gurasoei. Garbi dago gaur egungo gazteek ez dutela Auschwitzzen gertatu zenaren kulparik, baina haiena da ardura krimen haiek errepika ez daitezen.

Erditze mentalak edo alemaniarrek desagertzeko bidean izan zen bigarrena. Grass, orduan, hipotesi batetik abiatzen zen. Idazlea Txinan da, bidaian, eta bat-batean burura etortzen zaio galdera: zer gertatuko zen alemaniarrek 950 milioi izango balira, eta ez 80? Erantzutean mamu guztiak askatzen ditu Grassek: tradizio prusiarrak berpiztuko lirateke seguru aski eta alemaniarrek ahaleginduko lirateke berriro mundua administratzen.

Hau da bere literaturgintza osoan, batez ere azken urteetakoan, hegaka dabilen txoria: alemaniarren historiari buruz hausnarketa sakona.

Europak iraungo badu irekia behar du. Europako unerik onenak izan dira ulertu duenean kultur arragoa dela.

Hori da *Seinale txarrak* eta *Lur eremu zabala* azkenotako bi nobelen muina. Grass, azken finean, bere herriaren iraganari begira dago beti hain zuzen eginiko akatsak errepika ez daitezen. Beti agertzen da inperialismoa eta autoritarismoaren ideia, alemaniarrek euren lurraldean txiki sentituko balira bezala ingurukoa ere bereganatu beharra. Grassek ohartarazten du bere herria ondoko herrien tutore —batzuetan asmo onez, bestetan indarrez— bihurtzeko grin asezinaz.

Horregatik da horren eztabaidatua, horregatik da polemikoa. Bi Alemanien arteko batuketaren kontra hitz egin zuen Berlingo Harresia erori baino askoz lehenagotik,

eta beti esan du bi estatuak komun duten gauza bakarra kultura dela, literatura. Nazio bat dela, bai, baina —horra hor paradoxa!— horren gainean ezin dela estatu bakarra eraiki. Estonagarria dudarik gabe hemengo askorentzat.

Grass ere askorentzat gogaikarria da eguneroko gai askoren aurrean duen jarrerarengatik. Esate baterako, NATOk Kosovon eginiko bonbardaketen alde azaldu zen hasieratik, eta behin baino gehiagotan esan du ez dela bakezalea, erabateko desarmaea ez dela erreala. Kosovokoarekin hartu zuen ardo botila eta kandela eta hitzaldiak ematen aritu zen plazetan eta lokal publikoetan.

Nobelarengatik lortutako dirua Kosovoko ijitoei emango diela iragarri du.

Horrek —eztabaidatua izatea, intelektualaren kontzientzia kritikoa— egiten du gizona interesgarri. Alemanian jada esan dute Nobel Saria berandu heldu dela, *Latorrizko danborra* dela bere lanik onena, horrek gaindituko duela Historiaren epaia, baina hortik aurrera behera joan dela bere literatura.

Liburu zailak egin ditu azkenotan, egia da, erreferentziak etengabekoak direlako Alemaniako historiaren gainean, eta barrura begira —alemaniarrei begira— idazten duelako beti baina, beste Nobel askorekin lehenago gertatu den bezala —gogoratu Hemingway, Sartre, Neruda—, historiara pasako da Saramago, Derek Walcott edo N. Mahfuz baino askoz ere gehiago, berari ez diolako minik egingo sariak. Intelektualaren zentzu zabalean, bere literaturaren bidez ez ezik bere hausnarketa eta gogoetekin islatuko dituelako mende bukaera honen kezka eta ametsak.

Ezkorra nahiz berez, baina horrek ez du esan nahi geldo edo nagi. Jende mugituena ezkor eta eszeptikoak izaten dira, idealistek, konturatzen direnean utopia ezin dela oso-osorik lortu, etsia hartzen baitute, indargetzen dira eta ziniko bihurtzen.

Sortzaile isilduak

Oso interesgarria Enrique Vila-Matasek irailaren bukaeran isiltasuna aukeratu zuten idazleen inguruan Koldo Mitxelena eman zuen hitzaldia. Kataluniarrak aletu zituen zenbait adibide, arrakasta izan arren idazteari utzi ziotenena. Ondoan zuen Bernardo Atxaga, hain zuzen ere goitizeneri utzi eta aurrerantzean benetako izena hartuko duela iragartzen ari dena.

Vila-Matasek aipatu zituen Rulfo, Rimbaud, Sokrates edo Leviren kasuak, eta haien arrazoiak. Denak dira arrunt diferenteak, eta ezin da, horregatik, gaiari buruz teorizatu. Gehienek ez zuten inoiz arrazoi konkreturik eduki, gainera, eta galdetu zitzaienean gezurra esango zuten dudarik gabe. Batzuk aipatzearren, Rulfok utzi zion idazteari istorioak kontatzen zizkion osaba hil zelako, Rimbaud nekatuta zegoelako aluzinazioak deskribatzeaz eta Ferran Lerin poeta kataluniar iraultzailea putreak zaintzera joan zelako Jacara.

Gutxienez horiena bezain interesgarria da idatzi arren, asko idatzi arren, inoiz argitaratu ez dutenen kasua. Ez txarrak direlako, edo manuskritoak galdu direlako editoreen paper pilen artean, baina inoiz ez dutelako argitaratu nahi izan.

Ezagutzen dut azken hamar urteotan, egunero, orduak eta orduak idazten eman duen lagunaren kasua. Eguneko zereginak bukatu eta esertzen da egongelako bazterreko mahai txikian, pizten du flexoa, eta eskuz has ten da zirriborratzen egun osoan burura etorri zaiona: filosofia, erlijioa, politika, baita kontu txikiak ere... Milaka orri ditu jada papereratuta, juzkuak gehienak, iritziak. Gaur egungo gizartearen gainean benetako ikuspegi pertsonala.

Ez du inoiz argitaratuko. Berak ez, ez baitu egiten argitaratzeko. Ez zaio inoiz burutik pasa etxeren batera eraman eta galdetzea. Segur naiz kaleratuko lioketela.

Badute harremana bi jarrerok. Irakurtzen ez bada, balio al du literaturak? Irakurlearengana iristen ez bada, literatura ote da idatzitakoa? Ezetz ematen du. Eta, hala ere, idazleak dira denak, isildu direnak eta kaleratzen ez

dutenak. Landu egiten dituzte burutazio hutsak, eta forma ematen diote gero. Batzuek gordetzen dituzte betirako gogoen kutxan, besteek atera eta lumaren puntan jartzen. Baina denek bizi dute sormena, maite dute sortzea eta horrek kentzen dizkie lo-orduak.

Akaso haien arrazoia izango da Vila-Matasek berak aipatu zuen idazle batena, esaten zuena formaren moralara zela idazteko arrazoi bakarra. Hau da, ondo eginiko gauzek ematen duten plazerra.

Ez dute pentsatuko, baina pentsatuko balute zenbat idazki txar kaleratu diren historian zehar...

Eskolaratze gabeak

Zirrara berezia egin zidan haurra ez eskolaratzeko erabakia hartu duten gurasoen berriak. Espainiatik iritsi zitzaidan. Hiru urteko mutikoa Interneten bidez jasotako materialarekin hezi nahi dute gurasoek, ordutegirik eta diziplina berezirik gabe, baina beti ere atentzio guztia eskainiz haurrak berak hauta dezan interesatzen zaiona edo ikasi nahi duena. Hezkuntza arduradunak, jakina, asaldatu egin dira berehala, eta mutikoa egungo gizartetik baztertuta uzteko arriskua azpimarratu dute.

Estatu Batuetako eskola baten jarraitzaileak, dozenaka batzuk dira jada Espainian haurrak eskolara eramaten ez dituzten gurasoak. Nahiz eta legeak dioen derrigorrezkoa dela eskolaratzea, eta gurasoak epaitegietara eraman daitezkeela haurrak eskolara eraman ezean, kasu honetan zenbait epailek jada onartu diete gurasoei etxean hezteko eskubidea.

Oso gai konplexua da, eta interesgarria. Ezbaian jartzen ditu hezkuntzaren beraren mugak, bere jomugak eta asmoak, eta oso hausnarketa teoriko erakargarria mahairatzen: ze neurriraino da eztabaida ezina eskolaren onura?

Oinarrian dagoen galdera da eskola, toki fisiko gisa ulertuta, ote den haurra hezteko toki egoki bakarra. Hori ukatzen duten gurasoek diote hurrek hautatu egiten dutela ikasi nahi dutena, eta haiek direla euren aisialdiaren

kudeatzaileak. Pentsa zitekeenaren kontra, aukera hori ematen zaienean umeez ez dute inola ere egun osoa jostaketan, olgetan, nagi ematen, baina denbora hobeto banatzen dute, eta dibertitzen dira hezkuntza prozesuan zehar. Hor ere egon daiteke koska. Dibertitzea, eta ez bakarrik jostaketan.

Hezkuntzako profesionalek azpimarratzen dute ordea sozializazioa, hau da, jende ezberdinekin harremanetan ikasten diren baloreak, horiek soilik eskolan hartzen direla, eta funtsezkoak direla etorkizuneko gizarterako.

Datozen urteetan garrantzia izango duen eztabaida, dudarik gabe. ♣